

ALBINUS ZE SMYRNY

Wprowadzenie do dialogów Platona

[1] Wprowadzenie — definicja dialogu¹

Ten, kto chce zająć się dialogami Platona, powinien najpierw posiadać wiedzę właśnie o tym, czym zaiste jest dialog. Nie zostały one bowiem napisane bez jakiegoś kunsztu [*technē*] oraz zdolności [*dunamis*], a niełatwo fachowo [*technikōs*] [je] poznać temu, kto nie ma doświadczenia w rozważaniach [*theōria*]. Filozof podejmujący jakiegokolwiek badanie [*skepsis*] wszystkiego [*peri pantos*], postanawia [najpierw] rozpatrzeć istotę rzeczy [*ousia tou pragmatos*], a następnie do czego jest zdolna [*dunasthai*], a do czego nie, do czego ma wartość [*chresimon*], a do czego nie. Mówi zaś tak:

Odnosnie wszystkiego — chłopcze — ci, którzy chcą pięknie doradzać [*bouleuesthai*], mają jedną zasadę: trzeba wiedzieć, czego rada [*boulē*] ma dotyczyć, inaczej musi się względem tego zbłądzić; wielu zaś uchodziło uwadze, że nie znają istoty każdego [zagadnienia], a ponieważ nie znali, nie mogli dojść do porozumienia na początku badania i kontynuując, przedstawiali jedynie wyjaśnienie prawdopodobne [*to eikos*]; nie zgadzali się bowiem ani ze sobą wzajemnie, ani z innymi².

Ażeby więc nam, którzy zajęliśmy się dialogami Platona, się to nie przydarzyło, zbadajmy to, o czym powiedziałem — czym jest dialog. A jest on niczym innym jak wywoodem [*logos*] złożonym z pytania [*erōtesis*] i odpowiedzi [*apokrisis*]³, do-

¹ Podtytuły pochodzą od tłumacza. Istnieje inne tłumaczenie tego tekstu na język polski, poprowadzone krótkim wstępem i przypisami, ale nie zostało ono podzielone na rozdziały, nie jest opatrzone odnośnikami do stron w wydaniu Hermanna; zob. A. Pawłowski, *Starożytne życiorysy Platona*, Warszawa 2020, s. 114–125.

² Platon, *Fajdros*, 237c; tekst grecki tego cytatu zawiera kilka drobnych różnic względem tego, który akceptowany jest współcześnie, co daje asumpt do wniosku, iż dzieło Platona mogło być cytowane z pamięci; zob. A. Głodowska, *Starożytna teoria Platońskiego dialogu*, [w:] A. Głodowska et al., *W kręgu Platona i jego dialogów*, Toruń 2005, s. 43–44 (przyp. 115).

³ Zob. na przykład Platon, *Protagoras*, 329a–b, 338d; *Gorgias*, 449b; (o dialektyku i dialektyce) *Kratylos*, 390c; *Teajtet*, 190a.

tyczącym któregoś z politycznych lub filozoficznych zagadnień [*pragmata*]⁴, wraz z uwydatnieniem charakteru [*ethiopoia*] uczestniczących postaci i artystycznie dopracowanym stylem [*leksis*]⁵.

[2] Wyjaśnienie definicji

Dialog więc określa się mianem „wywodu” tak jak człowieka „zwierzęciem”, a ponieważ wywód albo jest wewnętrzny [*endiatheos*], albo wypowiedany [*prophorikos*]⁶, powiedzmy o wypowiedanym. Jego cechą jest albo ciągle wypowiedanie [*kata dieksodon legomenos*]⁷, albo pytanie oraz odpowiedź, i właśnie pytania oraz odpowiedzi są cechą szczególną dialogu, i dlatego określa się go wywodem poprzez pytanie. A ponieważ przedstawia któreś z filozoficznych i politycznych zagadnień, trzeba określić właściwą dialogu tematykę [*hule*], a jest nią [tematyka] polityczna i filozoficzna. Jak bowiem dla tragedii i w ogóle dla poezji podstawową tematyką są mity, tak dla dialogu tematyka filozoficzna, czyli zagadnienia związane z filozofią. „Z uwydatnieniem charakteru uczestniczących postaci”: ponieważ w wywodach przedstawiane są różne żywoty — filozofów i sofistów, trzeba każdemu przypisać właściwy charakter [*ethos*]: filozoficznemu szlachetny [*gennaion*]⁸, prosty [*haploun*]⁹ i miłujący prawdę [*philalēthes*]¹⁰, sofistycznemu podstępny [*poikilon*]¹¹, pokretny [*palimbolon*]¹² i miłujący mniemania [*philodokson*]¹³, a dla laika [*idiōtikos*] jemu właściwy. Ponadto twierdzi „o dopracowanym stylu” i bardzo słusznie. Jak bowiem w tragedii i komedii trzeba zastosować odpowiednie metrum i intonację [*plasma*] dla opowiadanej opowieści, tak też dla dialogu odpowiedni styl i strukturę [*sunthesis*], do czego należą: styl attycki, wdzięk [*to eucharis*], prostota [*to aperitton*] i doskonałość [*to anendees*]. Gdyby ktoś o wypowiedanym wywodzie nie reprezentującym tego, o czym powiedziałem, wybrakowanym pod względem któregoś z tych [elementów], powiedziałby, że jest to dialog, nie wypowiedziałby się słusz-

⁴ Zob. Platon, *Politeia*, 473d.

⁵ Zob. również Diogenes Laertios III 48.

⁶ Zob. np. Platon, *Teajtet*, 189e–190a, 206d; *Sofista*, 263e–264b; Arystoteles, *Analityki wtóre*, 76b23–27; Theon Smyrneus, *De utilitate mathematicae*, 72, 24–73, 11; Anonymus, *In Hermogenem*, 184, 1–188, 13 (por. 673A Fortenbaugh et al. [W.W. Fortenbaugh et al. (eds.), *Theophrastus of Eresus. Sources for his life, writings, thought and influence*, part II, Leiden-New York-Köln 1993]). Stoicy: Galenus, *In Hippocratis librum de officina medici commentarii*, 649, 16–650, 5 (= 528 Hülser [Die Fragmente zur Dialektik der Stoiker, Bd. II, Stuttgart-Bad Cannstatt 1987]); Sekstus Empiryk, *Przeciw logikom*, II 275–276 (= 529 Hülser); Porfiriusz, *O wegetarianizmie*, III 2, 1–2 (= 529A Hülser); Philo Alexandrinus, *De migratione Abrahami*, 71 (= 530 Hülser), 78 (= 533 Hülser); *De vita Mosi*, II 127–129 (= 531 Hülser); *Quaestiones et solutions in Exodum*, II 110 (= 532 Hülser); *De Abrahamo*, 83 (= 534 Hülser); Anonymus, *Scholia vetera in Hesiodi Theogoniam*, s. 53 (= 535 Hülser).

⁷ Por. Sekstus Empiryk, *Przeciw uczonym*, II 6–7 (= Ksenokrates 90 Isnardi Parente (*Senocrate. Ermodoro. Frammenti*, Napoli 1981) = 35 Hülser).

⁸ Zob. na przykład Platon, *Fedon*, 116c; *Politeia*, 454a.

⁹ Zob. na przykład Platon, *Politeia*, 361b, 431c, 382e; *Kratylos*, 405c; *Teajtet*, 146d, 147c; *Prawa*, 738e.

¹⁰ Por. Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, 1127a13–b32; *Etyka eudemejska*, 1233b38–1234a3.

¹¹ Zob. Platon, *Sofista*, 223c.

¹² Zob. Platon, *Prawa*, 704d–705a.

¹³ Zob. Platon, *Politeia*, 480a; *Sofista*, 233c–d.

nie. Dlatego o tym, co mówi się u Tukidydesa, co potrafi przedstawiać szczególną właściwość [*idiotēs*] dialogów, nie twierdzimy, iż jest dialogiem, lecz raczej dwoma mowami politycznymi [*dēmēgoriai*] napisanymi z pomysłem przeciwstawiania się sobie wzajemnie¹⁴.

[3] Rodzaje dialogów

Skoro więc rozważyliśmy to, czym jest dialog, możemy dostrzec różnicę gatunkową [*diaphora*] Platońskiego dialogu, czyli cechy szczególne [*charaktēres*] — ile najwięcej może ich być¹⁵ oraz ile z nich dzielonych składa się z niepodzielnych¹⁶. O cechach szczególnych doskonale powie się w kolejnych naszkicowanych słowach, teraz zaś należy dowiedzieć się tego o najwyższej z cech charakterystycznych, że są one dwie — pouczająca [*huphēgētikon*] i badawcza [*zētētikon*]; [dialog] pouczający jest odpowiedni dla nauczania [*didaskalia*], wykładania [*praksis*] i dowodzenia [*apodeixis*] prawdy, a badający dla zmagania się [*gymnasia*], spierania [*agōn*]¹⁷ i odpierania [*elegchos*] fałszu; a także [dialog] pouczający nakierowany jest na rzeczy, natomiast badający na osoby¹⁸. Spośród dialogów Platona

- pod [dialog] fizyczny podpada *Timaios*;
- pod etyczny — *Obrona*;
- pod logiczny — *Theages*, *Kratylos*, *Lyzis*, *Sofista*, *Laches*, *Polityk*;
- pod odpierający [*elegktikos*] — *Parmenides*, *Protagoras*;
- pod polityczny — *Kriton*, *Politeia*, *Fedon*, *Minos*, *Sympozjon*, *Prawa*, *Listy*, *Epinomis*, *Meneksenos*, *Kleitophon*, *Philebos*;
- pod próbujący [*peirastikos*] — *Eutyfron*, *Menon*, *Ion*, *Charmides*;
- pod majeutyczny — *Alkibiades*;
- pod obalający [*anatreptikos*] — *Hippias*, *Euthydemos*, *Gorgias*.

[4] Od czego rozpocząć lekturę dialogów

Skoro więc rozważyliśmy ich różnicę gatunkową, jak naturalnie się pojawia, oraz cechy szczególne, powiedzmy jeszcze, po które dialogi powinni sięgnąć ci, którzy kierują się ku wywodowi Platona. Panują bowiem w tej kwestii dwie opinie [*doksa*]: jedni zaczynają od *Listów*, inni zaś od *Theagesa*; są też tacy, którzy podzielili dialogi na tetralogie¹⁹ i pierwszą tetralogię tworzą z *Eutyfrona*, *Obrony*, *Kritona* i *Fedona* — *Eutyfrona*, ponieważ wspomina się w nim o procesie sądowym [*dikē*] Sokratesa; *Obronę*, ponieważ musiał się bronić, a ponadto *Kritona* ze wzglę-

¹⁴ Sens tego stwierdzenia jest niejasny.

¹⁵ Zob. Diogenes Laertios III 49.

¹⁶ Zob. Platon, *Fajdros*, 277b.

¹⁷ Zob. *ibidem*.

¹⁸ Por. Arystoteles, *Retoryka*, 1404a5–12; Ammonios, *Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa*, 65, 31–66, 10 (= Teofrast 78 Fortenbaugh *et al.* [*Theophrastus of Eresus—Sources for His Life, Writings, Thought and Influence*, vol. I–II, Leiden–New York–Köln 1993]); Alkinous, *Wykład nauk Platona*, VI.

¹⁹ Zob. Diogenes Laertios III 56

du na pobyt w więzieniu, a następnie *Fedona*, ponieważ w nim Sokrates osiąga kres życia. Taką opinię przedstawiają Derkullides²⁰ i Thrasullos²¹, ale wydaje mi się, że zamierzają oni porządek [dialogów] przyporządkować do postaci oraz okoliczności życiowych [*biōn peristaseis*]. Jest to korzystne dla czegoś innego, ale nie tego, czego pragniemy teraz, a pragniemy odkryć początek i uporządkowanie pod względem nauczania [*didaskalia*] — tego wedle mądrości [*kata sophian*]. Twierdzimy więc, że nie ma jednego, ustalonego początku wywodu Platona — będąc bowiem doskonałym, przypomina doskonały kształt koła, a tak jak w wypadku koła nie ma jednego, ustalonego początku, tak też jest w przypadku wywodu.

[5] Lektura wedle immanentnego usposobienia czytelnika

Ale z tego powodu nie zajmujemy się nim jakkolwiek przypadkiem; jeśli bowiem trzeba wykreślić koło, to nie wykreśla go nikt, zaczynając od jakiegokolwiek punktu [*sēmeion*], lecz każdy z nas może zacząć się zajmować dialogami od takiego nastawienia względem wywodu [*schesis*], jakie właśnie posiada. A nastawień względem wywodu mamy wiele i to różnych. Jedno jest zgodne z naturą [*kata phusin*], jak na przykład utalentowane [*euphuēs*] lub bez talentu [*aphuēs*]; inne zgodne z wiekiem, jak na przykład gdy ktoś jest w odpowiednim wieku na filozofowanie albo gdy okres ten już minął; inne zgodne z wyborem [*proairesis*], jak na przykład ze względu na filozofię albo wiadomości [*historia*]; inne zgodne ze stanem [*heksis*], jak na przykład gdy ktoś już został wprowadzony albo nie zna się; inne zgodne z [uwarunkowaniem] materii [*hulē*], jak na przykład zajmowanie się filozofią albo zmaganie się z okolicznościami [politycznymi]²². Kto więc zgodnie z naturą jest dobrze ukształtowany, i zgodnie z wiekiem jest w odpowiednim na filozofowanie, i zgodnie z celem ze względu na cnotę [*aretē*] kształtował się, podążając za wywodem, i zgodnie ze stanem został wprowadzony w nauki [*mathēmata*], i uwolnił się od okoliczności politycznych, ten zaczyna od *Alkibiadesa* ze względu na skierowanie się [*trapēnai*], odwrócenie się [*epistraphēnai*] i poznanie [*gnōnai*], względem czego trzeba okazywać troskę [*epimeleia*]²³. A ten, kto by dostrzec jakby na pięknym przykładzie [*paradeigma*], kim jest filozof, jaki jest jego sposób życia [*epitēdeusis*]²⁴ i na jakim założeniu [*hypothesis*] przedstawia swój wywód²⁵, ten musi następnie zająć się *Fedonem*; mówi bowiem w nim [Platon], kim jest filozof, jaki jest jego sposób życia, i na podstawie założenia, że dusza [*psuchē*] jest nieśmiertelna²⁶, wykląda swój wywód. Po nim trzeba zająć się *Politeią*; począwszy bowiem od samych

²⁰ T 1 Lakmann (M.-L. Lakmann, *Platonici minores. 1. Jh.v.Ch. — 2. Jh.n.Ch. Prosopographie, Fragmente und Testimonien mit deutscher Übersetzung*, Leiden-Boston 2017).

²¹ T 20 Tarrant (*Thrasyllan Platonism*, Ithaca-London 1993).

²² Alkinous, *Wykład nauk Platona*, II.

²³ Zob. Anonim, *Wprowadzenie do filozofii Platona*, 26, 10–34; Proklos, *Komentarz do „Alkibiadesa” Platona*, 6, 3–9; Olympiodoros, *Komentarz do „Alkibiadesa” Platona*, 10, 18–11, 6.

²⁴ Zob. Platon, *Fedon*, 64a.

²⁵ Zob. na przykład Platon, *Fedon*, 107b; *Menon*, 86e; *Parmenides*, 137d.

²⁶ W *Fedonie* znajdują się trzy argumenty na rzecz nieśmiertelności duszy ludzkiej: z przeciwieństw (*Phd.* 70b–72d), z anamnezy (*Phd.* 72a–76e) i z analogii (*Phd.* 102b–107b).

narodzin szkicuje całe wychowanie [*paideia*], któremu ktoś, kto zostanie poddany, może dojść do posiadania cnoty. Ale skoro trzeba wejść w posiadanie poznania bytów boskich [*theia*], aby móc, posiawszy cnotę, upodobnić się do nich²⁷, zajmijmy się *Timajosem*; zajmijmy się bowiem opowieścią dotyczącą natury [*peri tēn phusin historia*] i tak zwaną teologią, oraz uporządkowaniem [*diataksis*]²⁸ całości [*hola*], wyraźnie [*enargōs*] spojrzymy wprost na byty boskie.

[6] Lektura w drodze ku byciu filozofem

[...] ²⁹ Jeśli³⁰ ktoś — ogólnie rzecz biorąc — byłby w stanie dostrzec odpowiedni dla nauczania wedle Platona porządek dialogów i [to odpowiedni] dla tego, kto wybrał koncepcje Platona (trzeba bowiem stać się kontemplatorami [*theatai*] zarówno bytu koniecznego, jak i własnej duszy, bytów boskich, samych bogów oraz uzyskać najpiękniejszy umysł [*nous*]³¹), powinien najpierw usunąć spośród domniemań [*hupolpseis*]³² fałszywe opinie; lekarze bowiem nie uznają, czy ciało [*sōma*] może odnieść korzyść z dostarczanego pożywienia, jeśli ktoś nie usunie w nim [elementów] stojących na przeszkodzie³³. A po usunięciu trzeba wzbudzić i przywołać pojęcia naturalne [*phusikai ennoiai*]³⁴ oraz je rozjaśnić, a jasne [*eukrineis*] uczynić zasadami [*archai*]. Ponadto, kiedy dusza została już tak wstępnie przygotowana, trzeba w niej wytworzyć właściwe teorie [*dogmata*], dzięki którym się udoskonali, a są nimi teorie fizyczne, teologiczne, etyczne i polityczne; ażeby teorie pozostały w duszy niezdolne do ucieczki, trzeba będzie je powiązać rozumowaniem przyczynowym [*tēs aitiās logismos*]³⁵, ażeby ktoś pewnie [*bebaiōs*] dążył do wyznaczonego celu [*skopos*]³⁶. Ponadto trzeba zaopatrzyć się w niepodatność na błąd [*to aparalogiston*], ażebyśmy sprowadzeni na manowce przez jakiegoś sofistę, nie doprowadzili się do gorszego stanu. Aby więc ktoś był w stanie odrzucić

²⁷ Zob. Apulejusz, *O Platonie i jego nauce*, II; Alkinous, *Wykład nauk Platona*, XXVIII; Anonim, *Wprowadzenie do filozofii Platona*, 5, 11.

²⁸ Zob. Platon, *Timajos*, 53b8; Arystoteles, *O niebie*, 300b25.

²⁹ Prawdopodobnie lakuna. Badacze zauważają niekonsystentność między piątym a szóstym rozdziałem. Wynikać to może bądź z tego, że nie pochodzi od Albinosa, lecz stanowi dodatek, który został umieszczony w tym miejscu przez osobę streszczającą poglądy Albinosa, a który pochodzi z innego źródła, bądź z tego, iż jest to streszczenie, bądź też prezentują one odmienne porządki dziedzin filozofii; zob. O. Nüsser, *Albins Prolog und die Dialogtheorie des Platonismus*, Stuttgart 1991, s. 66; H. Tarrant, *Thrasyllan Platonism*, Ithaca-London 1993, s. 39.

³⁰ Czytam *ei*, a nie *eti* jak w wydaniu Hermanna.

³¹ W zdaniu tym O. Schissel (*Marinos von Neapolis und die neuplatonischen Tugendgrade*, Athen 1928, s. 41–42) dopatruje się paraleli z neoplatońską hierarchią hipostaz, którą od Albinosa miał przejąć Plotyn, a od Plotyna Porfiriusz. Na punkty styeczne z neoplatonizmem zwraca również uwagę B. Reis, *The Circle Simile in the Platonic Curriculum of Albinus*, [w:] *The Perennial Tradition of Neoplatonism*, J.J. Cleary (ed.), Leuven 1997, s. 260–263.

³² Zob. Ps.-Platon, *Definicje*, 413a (s.v. „pobożność”). Arystoteles (*O duszy*, 427d) w obszarze *hupolēpsis* wyróżnia wiedzę [*epistēmē*], mniemanie [*doksa*] i roztropność [*phronēsis*].

³³ Zob. Platon, *Sofista*, 230c–d.

³⁴ Por. Platon, *Menon*, 98a.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Zob. Platon, *Polityk*, 309c; *Listy*, 313b.

falszywe opinie, powinien zająć się dialogami Platona o charakterze próbującym, które zawierają element obalający [*elegktikon*] i tak zwany oczyszczający [*katharktikon*]; aby zaś ktoś był w stanie przywołać na światło dzienne pojęcia naturalne, powinien się zająć dialogami o charakterze majeutycznym, to bowiem jest tym, co szczególne dla nich. Natomiast aby ktoś był w stanie zaakceptować właściwe teorie, powinien zająć się dialogami o charakterze pouczającym; to bowiem jest tym, co szczególne dla nich — jeśli są w nich teorie fizyczne, to są również etyczne, polityczne i dotyczące gospodarowania [*oikonomika*], a spośród nich jedne odnoszą się do kontemplacji [*theōria*] i życia kontemplacyjnego, inne zaś do działania [*praxis*] i życia praktycznego³⁷, ale obie [grupy] odnoszą się do upodobnienia do boga [*homoiothēnai theōi*]. Abyśmy byli w stanie mieć utrwalone [teorie] tak, żeby nie mogły uciec [*aphukta*], powinniśmy się zająć dialogami o charakterze logicznym, ponieważ mają również [charakter] badawczy; zawierają bowiem one metody podziału i definiowania [*diairetikai kai horistikai methodoi*]³⁸, a ponadto [metody] analityczne i sylogistyczne [*analutikai kai sullogistikai*]³⁹, dzięki którym dowodzi się prawdy, a odpiera się fałsz⁴⁰. Ponadto, skoro też trzeba być niepodatnym na błąd ze strony sofistów, zajmiemy się dialogami o charakterze dowodzącym [*epideiktikon*] i obalającym; dzięki nim można się dokładnie nauczyć, jak trzeba rozumieć [*epaiein*] sofistów oraz jak też postępować z tymi, którzy w jakikolwiek sposób używają w wywodach nieuczciwych argumentów⁴¹.

*Z języka greckiego
przełożył Artur Pacewicz
Uniwersytet Wrocławski*

³⁷ Zob. Arystoteles, *Polityka*, 1324a15–27; *Etyka eudemejska*, 1215b1–5; Diogenes Laertios V 28.

³⁸ Zob. Platon, *Sofista*, 226c; Arystoteles, *Analityki wtóre*, 91b. Arystoteles, *O duszy*, 413a14; *Metafizyka*, 1043b; Plutarch, *O stworzeniu duszy w „Timajosie”*, 1026d.

³⁹ Zob. Arystoteles, *Retoryka*, 1359b. [Platon], *Definicje*, 414e (*s.v. apodeixis*).

⁴⁰ Zob. Alkinous, *Wykład nauk Platona*, III, V, VI; Sekstus Empiryk, *Zarysy pirrońskie*, II 213.

⁴¹ Zob. Platon, *Gorgias*, 483a, 489b; Arystoteles, *Retoryka*, 1404b; Alkinous, *Wykład nauk Platona*, XXXV.